

”På hjul i skolan”

- en studie om rullstolsburna ungdomars möjligheter och begränsningar till fysisk aktivitet i skolan

Hanna Mulder & Glenn Wiman

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Examensarbete 59-2007
Läroprogrammet
Seminarieledare: Gunilla Brun-Sundblad
Examinator: Jane Meckbach

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie var att undersöka integrerade rullstolsburna ungdomars möjligheter och begränsningar till fysisk aktivitet i skolan.

- Vilken påverkan har den fysiska skolmiljön, och på vilket sätt har miljön anpassats?
- Vilka begränsningar och vilka möjligheter ser ungdomarna själva finns för att utöva fysisk aktivitet i skolan?
- Hur ser lärare på begränsningar och möjligheter till att ungdomarna ska kunna utöva fysisk aktivitet i skolan?
- På vilket sätt påverkar de andra eleverna den rullstolsburnes fysiska aktivitet i skolan?

Metod

I studien deltog tre elever med ryggmärgsbråck, alla pojkar (14-17 år), och som var integrerade i den vanliga skolan, samt tre lärare varav två män och en kvinna (30-51 år). Vi genomförde en kvalitativ intervju med varje deltagare. Intervjuerna var mellan 15-30 minuter långa. Frågorna ställdes utifrån två olika intervjuguider, en för barn, och en för vuxna. Intervjuerna spelades in och sammanställdes för att därefter tolkas utifrån en ramfaktorteori och tidigare forskning.

Resultat

Under intervjuerna framkom att barnens begränsningar och möjligheter för fysisk aktivitet i skolan är beroende av ett antal olika ramfaktorer. De ramfaktorer som framförallt påverkade var lärarnas kunskap om rörelsehindret och om skolan var anpassad med exempelvis hissar och ramper. Den rörelsehindrades egen vilja samt övriga skolkamrater ansågs också ha en stor inverkan och kunde ses som såväl en begränsning som möjlighet till fysisk aktivitet i skolan.

Slutsats

Lärarnas kunskap, storlek på gruppen samt skolans och kommunens resurser är det som vi ser som avgörande för hur lyckad en integrering ska bli för den rörelsehindrade. Alla dessa tre faktorer kan öppna för den rörelsehindrades möjligheter för fysisk aktivitet i skolan, men kan också leda till begränsningar om de inte uppfylls på ett bra sätt.

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	3
1.1	DEFINITIONER AV CENTRALA BEGREPP	4
1.1.1	<i>Funktionshindrad</i>	4
1.1.2	<i>Rörelsehindrad</i>	4
1.1.3	<i>Integrering/ inkludering</i>	4
1.1.4	<i>Den "vanliga skolan"</i>	4
1.1.5	<i>Ryggmärgsbråck</i>	5
1.2	BAKGRUND	5
1.2.1	<i>Funktionshindret och fysisk aktivitet</i>	5
1.2.2	<i>Styrdokument</i>	7
1.3	FORSKNINGSLÄGE	8
1.3.1	<i>Sammanfattning av forskningsläget</i>	11
1.4	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	12
1.5	TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	12
1.5.1	<i>Ramfaktorteorin</i>	12
2	METOD	13
2.1	DATAINSAMLINGSMETOD	13
2.2	URVAL	13
2.3	INTERVJUADE PERSONER	14
2.3.1	<i>Mikael, lärare</i>	14
2.3.2	<i>Erik, lärare</i>	14
2.3.3	<i>Maja, lärare</i>	14
2.3.4	<i>Jesper, elev</i>	14
2.3.5	<i>Ibra, elev</i>	15
2.3.6	<i>Filip, elev</i>	15
2.4	PROCEDUR	15
2.5	VALIDITET	16
2.6	RELIABILITET	16
3	RESULTAT	17
3.1	RESULTATDISPOSITION	17
3.2	VILKEN PÅVERKAN HAR DEN FYSISKA SKOLMILJÖN, OCH PÅ VILKET SÄTT HAR MILJÖN ANPASSATS?	17
3.2.1	<i>Sammanfattning</i>	20
3.3	VILKA BEGRÄNSNINGAR OCH VILKA MÖJLIGHETER SER BARNEN SJÄLVA ATT DET FINNS FÖR ATT UTÖVA FYSISK AKTIVITET I SKOLAN?	20
3.3.1	<i>Sammanfattning</i>	23
3.4	HUR SER LÄRARE PÅ RULLSTOLSBURNA BARNES BEGRÄNSNINGAR OCH MÖJLIGHETER TILL FYSISK AKTIVITET I SKOLAN?	24
3.4.1	<i>Sammanfattning</i>	27
3.5	PÅ VILKET SÄTT PÅVERKAR DE ANDRA ELEVERNA DEN RULLSTOLSBURNES FYSISKA AKTIVITET I SKOLAN?	28
3.5.1	<i>Sammanfattning</i>	30
4	DISKUSSION	30
4.1	FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING	33
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	35
	OTRYCKTA KÄLLOR	35
	TRYCKTA KÄLLOR	35
	ELEKTRONISKA KÄLLOR	36
Bilaga 1	Intervjuguide barn	
Bilaga 2	Intervjuguide Lärare	
Bilaga 3	Informationsbrev	
Bilaga 4	Käll- och litteratursökning	

1 Inledning

Jag tycker jag är frisk när jag sitter i rullstol, om det inte är någon annan sjukdom på gång förstås. Att sitta i rullstol är ju normalt för mig! Svåra situationer har jag vant mig vid, men det skulle vara lättare för mig om man med lite tekniska finesser grejade till miljön runt omkring mig.¹

Att vara ett rörelsehindrat barn idag kan innebära stora svårigheter både i skolan och i övriga vardagen. Vår bild av dessa barn är att de i många situationer inte ges samma förutsättningar som övriga i samma ålder. Fysisk aktivitet är något som är viktigt för alla barn framförallt för att det kanske är då grunden läggs för en fortsatt aktiv och hälsosam livsstil. Barn i rullstol är dessutom i behov av specifik träning för att underlätta sin vardag, minimera behovet av hjälp från andra och minska sina problem med exempelvis spasticitet² och kontrakturer^{3,4}. Vår uppfattning är också att dessa barn ofta utesluts från den fysiska aktiviteten där rörelsehindret ses som ett problem.

Samhället idag är till stora delar uppbyggt utifrån ”normala” individer och alla som inte ingår i denna norm är ofta tvingade till ett liv präglad av hjälp och stöd. De tvingas också i många lägen att ”slåss för sin sak” för att vara delaktiga i samhället på samma villkor som övriga.

Citatet i inledningen är från Leif 10 år, som är svårt rörelsehindrad och rullstolsburen. Citatet visar på att han anser sig vara normal och att man inte föds till ett handikappat liv även om man har ett svårt rörelsehinder. Det är vårt synsätt och bemötande gentemot dessa barn som avgör om rörelsehindret ska upplevas som ett stort handikapp eller inte. Alla individer behöver mer eller mindre anpassa sina liv efter egna förutsättningar. Vi har alla en skyldighet att bemöta barn med en kunskap och förståelse för vad deras specifika behov innebär, och vilka krav det ställer på omgivningen. I synnerhet gäller detta lärarna i skolan som är en viktig

¹ Handikappförbundets centralkommitté, *Barn och handikapp*, (Malmö: Liber förlag, 1984), s. 67.

² Ökande muskelspänningar som kan uppkomma efter skada i centrala nervsystemet, kan ge svårigheter med att röra armar samt att gå.

³ Ofrivilliga muskelsammandragningar som ofta håller i sig en längre tid.

⁴ Camilla Sköld & Mats Sternhag, ”Kap 35 traumatiska ryggmärgsskador” i *Fyss fysisk aktivitet i sjukdomsprevention och sjukdomsbehandling*, (Ödeshög:Folkhälsoinstitutet, 2005), s. 369-376.

del i deras liv och deras framtid. Med rätt bemötande och kunskap behöver ett barn som Leif inte vara tvingad till ett handikappat liv...

1.1 Definitioner av centrala begrepp

Nedan presenterar vi ett antal begrepp vi anser vara viktiga för denna studie och därför behöver förklaras närmare.

1.1.1 Funktionshindrad

Nationalencyklopedins definition av ordet funktionshindrad är: ”Begränsning av en individs fysiska eller psykiska funktionsförmåga”.⁵ Ett funktionshinder kan alltså innefatta en stor mängd olika handikapp, alltifrån utvecklingsstörning till hörselnedsättning.

1.1.2 Rörelsehindrad

I Nationalencyklopedin definieras en rörelsehindrad person som: ”Starkt nedsatt rörelseförmåga, vanligtvis sittande i rullstol.”⁶ I denna studie vill vi undersöka barn som har en rörelsenedsättning i de nedre extremiteterna och som är beroende av rullstol dagligen. Vi anser att begreppet rörelsehindrad är det begrepp som ligger närmast vårt urval av ungdomar som ska ingå i studien. Rörelsehindrad är därför det begrepp som kommer att användas.

1.1.3 Integrering/ inkludering

Integrering definieras som en ”Process som leder till att skilda enheter förenas”.⁷ Med integrering i denna studie menar vi rörelsehindrade barn som går tillsammans med andra icke-rörelsehindrade barn i skolan. I texten förekommer även ordet inkludering, med det menar vi samma betydelse som integrering.

1.1.4 Den ”vanliga skolan”

Under studiens gång kommer vi att prata om den ”vanliga skolan”. Med det menar vi den skola som inte är specialiserad för funktionshindrade. Alltså en skola som inte är särskola eller träningsskola.

⁵ Nationalencyklopedin <kundcenter@ne.se> *Funktionshindrad*, 2007-10-09 <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=176585> (Acc. 2007-10-09).

⁶ Nationalencyklopedin <kundcenter@ne.se> *Rörelsehindrad*, 2007-10-09 <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O304721> (Acc. 2007-10-09).

⁷ Nationalencyklopedin <kundcenter@ne.se> *Integrering*, 2007-20-11 <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=212264> (Acc. 2007-10-11).

1.1.5 Ryggmärgsbråck

Ryggmärgsbråck är en medfödd missbildning på ryggraden som innebär att ryggmärgen ligger oskyddad.⁸ Det är den vanligaste formen av medfödda ryggmärgsmissbildningar där en eller flera ryggkoters taggutsnitt inte slutits. Bråcket kan finnas var som helst utmed ryggraden från nacken ner till svanskotorna. Ju högre upp bråcket sitter desto större skada blir det för barnet. Ett högt sittande bråck kan även medföra en risk för att hjärnan ska bli påverkad.⁹ Beroende på hur högt bråcket sitter får barnen olika grader av förlamningar och/eller muskelsvaghet i ben och fötter som leder till rörelsehinder. De får även nedsatt känsel i både ben och fötter.¹⁰

1.2 Bakgrund

1.2.1 Funktionshindret och fysisk aktivitet

Vad som kan vara ett funktionshinder råder det stor oenighet om. Det kan vara allt från dövhet, koncentrationssvårigheter, synskador till tal- och språkproblem. En stor grupp som ligger under kategorin funktionshinder är rörelsehindrade. De vanligaste orsakerna till rörelsehinder bland barn och ungdomar är CP-skada, ryggmärgsbråck och olika muskelsjukdomar.¹¹ Totalt sett räknar man med att det finns omkring 1000 rörelsehindrade barn i Sverige. De flesta av de elever som har någon form av rörelsehinder är inkluderad i samma obligatoriska skolundervisning som de skulle ha gått i om de inte hade haft funktionshindret.¹²

Konsekvenserna av att vara rörelsehindrad i skolundervisningen avgörs ofta av vilken grad av rörelsehinder man har. Praktiska (miljö, material, etc.), men också mänskliga (förhållningssätt, bemötande, etc.) faktorer påverkar hur arbetet utformas och hur resultatet blir för varje enskilt barn.¹³ En social konsekvens som ett rörelsehinder kan resultera i är

⁸ Nationalencyklopedin <kundcenter@ne.se> *Ryggmärgsbråck*, 2002-10-29, <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=296973> (Acc. 2007-10-29).

⁹ Vårdguiden <elisabeth.levander@sll.se> 2007-08-01

<<http://www.vardguiden.se/Article.asp?ArticleID=3079&C=2420>> (Acc.2007-10-29).

¹⁰ Vårdguiden

¹¹ Kajsa Jerlinder, *Rättvis idrottsundervisning för elever med rörelsehinder – dilemma kring omfördelning och erkännande*, (Örebro: Örebro Universitet, 2005), s. 22f.

¹² Sverre Asmervik, Terje Ogden och Anne-Lise Rygvold, *Barn med behov av särskilt stöd*, (Lund: Studentlitteratur, 1995), s. 274f.

¹³ *Ibid.*, s. 282ff.

problematiken kring att barnen har svårigheter med att förflytta sig. Många barn som har någon form av rörelsehinder har en ganska begränsad rörelseradie vilket kan innebära att de kommer utanför i leken och då samhörigheten med jämnåriga. Det finns även en del känslomässiga konsekvenser som påverkar självkänslan. Barnet kan bland annat uppleva mindrevärdes känslor och att andra människors inställning till deras kropp är negativ. Behovet att få hjälp från utomstående och att få anpassade aktiviteter är även det en faktor som påverkar självkänslan.¹⁴

Kondition och styrketräning, samt träning för balans och koordination har en väldigt positiv effekt på rörelsehindrade.¹⁵ Det har visat sig att ökad styrka på dessa områden hjälper de rörelsehindrade att klara av vardagen bättre. Bland annat kan behovet av hjälpmedel minska, och därmed öka friheten och livskvaliteten.¹⁶ Många rörelsehindrade har stora problem med spasticitet och ofrivilliga kontrakturer. Även smärta i kroppen är ett problem som många rörelsehindrade brottas med dagligen.¹⁷ Fysisk aktivitet är en metod för att förebygga dessa typer av problem. Flera studier har visat att träning har en omedelbar reducerande effekt på spasticitet och kontrakturer, och att effekten håller i sig flera timmar efter aktiviteten.¹⁸ Det har även visat sig att endorfineffekten som uppkommer efter ett träningspass kan minska den kroniska smärta många rörelsehindrade har i kroppen.¹⁹ Andra positiva effekter som den fysiska aktiviteten medför är ökad motorisk förmåga, vilket gör att den rörelsehindrade blir bättre på att hantera sin kropp och en eventuell rullstol.²⁰ Att självförtroendet stärks är också ett resultat som flera studier har kommit fram till.²¹ Förutom dessa specifika positiva effekter som fysiska aktiviteten faktiskt har på en individ som har ett rörelsehinder så är även fysisk aktivitet, som allmänt känt, bra för hälsan. Fysisk aktivitet hjälper och förebygger massor av välfärdssjukdomar både fysiska och psykiska. Det stärker självkänslan, höjer förmågan till lärande hos skolbarn och erbjuder ett forum för unga och vuxna att ha kul och umgås.²²

¹⁴ Idem.

¹⁵ Sköld & Sternhag, s. 369-376.

¹⁶ Idem.

¹⁷ Intervju 2/10 2007 med Gunnar Årlind, egna anteckningar, *Hanna Mulder, Gymnastik- och idrottshögskolan, Stockholm*.

¹⁸ Sköld & Sternhag, s. 369-376.

¹⁹ Intervju 2/10 2007 med Gunnar Årlind, egna anteckningar, *Hanna Mulder, Gymnastik- och idrottshögskolan, Stockholm*.

²⁰ Elisabet Apelmo, "Shit-jag kan också lyckas" *Om genus, funktionshinder och idrottande kroppar* <aage.radmann@mah.se> 2007-02-28 <<http://www.idrottsforum.org>> (Acc. 2007-10-02).

²¹ Apelmo.

²² Apelmo.

1.2.2 Styrdokument

Enligt läroplanen för grundskolan, Lpo 94 ska skolan ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan utveckla och använda kunskaper och erfarenheter i så många olika uttrycksformer som möjligt, exempelvis språk, bild, musik och dans.²³ Vidare ska eleven även ha grundläggande kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa samt ha förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan och miljön.²⁴ Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov, samt präglas av omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling.²⁵

Om man tittar på gymnasieskolans styrdokument så säger de nästan samma sak. Lpf 94 anger att skolan ska stärka elevernas tro på sig själva och ge dem framtidstro, samt att varje elev ska möta respekt för sin person och få möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar.²⁶ Det är skolans ansvar att varje elev som slutfört utbildning har, i likhet med läroplanen för grundskolan, kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa.²⁷

Att det som står i läroplanerna innefattar alla elever som går i den ”vanliga skolan” stärks av FN:s barnkonvention. I konventionen står det att alla barn ska ha rätt till utbildning där den ska syfta till att utveckla barnets personlighet, anlag och fysiska och psykiska förmåga.²⁸ När det gäller barn som har någon form av handikapp säger konventionen även att:

Barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullständigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroendet och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.²⁹

Styrdokumenterna vi berört ovan visar alltså att oavsett förutsättningar, bakgrund och behov ska alla barn ha rätt till en likvärdig utbildning.

²³ Skolverket, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*, (Stockholm: Fritzes 2006), s.10.

²⁴ Utbildningsdepartementet, *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna, Lpo 94 Lpf 94*, s. 10.

²⁵ *Ibid.*, s. 3f.

²⁶ *Ibid.*, s. 26.

²⁷ *Ibid.*, s. 30.

²⁸ Barnkonventionen <unicef@unicef.se> artikel 29 Utbildning <<http://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionen-hela-texten/#tjugonio>> (Acc.2007-10-04).

²⁹ Barnkonventionen <unicef@unicef.se> artikel 23 Handikappade barn <<http://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionen-hela-texten/#tjugotre>> (Acc.2007-10-04).

1.3 Forskningsläge

Funktionshindrade barn upplever sig ofta missgynnade när det gäller idrott och fysisk aktivitet i skolan.³⁰ Studier har visat att det gäller att flytta fokuset från att se hindren till att se möjligheterna för ett barn som är funktionshindrat.³¹ Ett viktigt mål när det gäller fysisk aktivitet i skolan är att alla ska få delta på bästa möjliga sätt. Därför är den anpassning eller ändring som behövs göras för den rörelsehindrade eleven viktig.³² Ibland bör anpassningen ske i "här-och-nu" situationer och ibland behöver förberedelserna vara mer välplanerade som att till exempel anpassa innehållet i ett kursupplägg.³³ En annan viktig del med inkluderingsprocessen är lärarens kommunikation med den rörelsehindrade, där beslut ofta bör göras i samråd med eleven eftersom det är eleven själv som bäst känner sin kropp och sina fysiska möjligheter.³⁴

I SISU idrottsböckers bok *Passa mig! – inkluderad idrottsundervisning* beskrivs "de gyllene reglerna" för en lyckad inkludering i skolan. En viktig del de beskriver där är att läraren ska hitta aktiviteter som är viktiga för hela klassen i utbildningssyfte, och i andra syften såsom motions- och styrketräning.³⁵ Sedan bör aktiviteten anpassas vid behov för alla individer, inte bara den funktionshindrade. Anpassningarna kan vara både i form, regler och utrustning. En undervisningsstrategi för anpassning av aktiviteter för rörelsehindrade kan vara att använda sig av stationsbanor där alla elever får arbeta på sin egen nivå.³⁶ Att utmana alla elever är en annan "gyllene regel". För att bygga upp en rörelseglädje och utveckling krävs det att eleverna utmanas och tänjer på sina gränser.³⁷ För att optimera individens förmåga bör läraren även känna till grundläggande fakta om elevens funktionshinder. Detta krävs för att läraren ska få en förståelse och kunskap om elevens situation. Genom ökad förståelse blir det lättare för läraren att välja aktiviteter, anpassningar och skapa en stödjande arbetsmiljö där eleven får möjlighet att träna efter sin egen förmåga och ork.³⁸

Liknande tankesätt har Anne-Lise Rygvold, Terje Ogden och Sverre Asmervik som anser att en del rörelsehindrade personer behöver en anpassning av undervisningssättet, medan andra

³⁰ SISU idrottsböcker, *Passa mig! – inkluderad idrottsundervisning* (Lund: SISU idrottsböcker 2004), s. 20f.

³¹ Idem.

³² Ibid., s. 26f.

³³ Idem.

³⁴ Idem.

³⁵ Ibid., s. 20f.

³⁶ Ibid., s. 40f.

³⁷ Idem.

³⁸ Idem.

endast behöver ett tillrättaläggande av innehållet.³⁹ De menar att alla insatser i skolan för rörelsehindrade har som mål att ”bidra till skapandet av en tillvaro som rymmer glädje, gemenskap, frihet och självständighet.”⁴⁰ Vidare poängterar de vikten av att man ska ha det rörelsehindrade barnets möjligheter i åtanke när man planerar verksamheten. Att barnet måste få tillfälle att använda sina resurser och färdigheter i aktiviteter som ger upplevelser och erfarenheter.⁴¹ I de aktiviteter där det rörelsehindrade barnet inte kan delta så gäller det att planera passande alternativ, där de menar att olika hjälpmedel och en anpassning av miljön kan bidra till att göra flera aktiviteter tillgängliga.⁴²

Elisabet Apelmo har vid sociologiska institutet i Lund utfört en studie där hon tillbringade en tid på ett sommarläger för handikappade ungdomar. Där studerade hon hur unga handikappade idrottare såg på sig själva, sina kroppar och sin idrott. Data till hennes studie fick hon fram genom att intervjua handikappade barn. Apelmo konstaterade efter studien att styrda fysiska aktiviteter i skolan, såsom idrott eller friluftsdagar, ofta har en negativ påverkan på rörelsehindrade barn som är integrerade i den vanliga skolundervisningen.⁴³ Detta bekräftas av Karl-Gustaf Stukát som i sin studie kring elever med rörelsehinder fastställt att dessa elever tenderar att utveckla en negativ syn på sig själva.⁴⁴ Hans mätningar visade tydligt att barnens fysiska självkänsla minskade mer och mer vid ökad integreringsgrad. Detta innebär att barn med rörelsehinder kan förväntas bli mer medvetna om sitt motoriska funktionshinder när de är tillsammans med icke-funktionshindrade kamrater än när de vistas i en grupp med andra rörelsehindrade.⁴⁵ Känsliga situationer där elever med rörelsehinder är integrerade i vanliga idrottsundervisningen, såsom lagidrotter och omklädningsituationer, kan då ytterligare stärka denna negativa självbild som Stukát pratar om.⁴⁶ Resultatet av detta i Apelmos studie har blivit att eleverna dragit sig undan från idrotten och ”sluppit” att delta.⁴⁷

Även skolverket har i en studie från 2001, där man bland annat har belyst funktionshindrade elevers delaktighet i skolans aktiviteter, visat på problematiken kring ämnet. Studien nämner

³⁹ Asmervik m.fl. s. 297.

⁴⁰ Ibid., s. 291.

⁴¹ Ibid., s. 306.

⁴² Idem.

⁴³ Apelmo

⁴⁴ Karl-Gustaf Stukát, ”Elever med rörelsehinder”, i *Boken om integrering – ide, teori och praktik*, Red. Tullie Rabe & Anders Hill Corona (Malmö: Corona AB, 1996), s. 99f.

⁴⁵ Idem.

⁴⁶ Idem.

⁴⁷ Apelmo.

att ett bekymmer för många elever med funktionshinder var bristande delaktighet i skolans aktiviteter.⁴⁸ Rörelsehindrade elever berättade om skolans svårigheter att hantera problem som uppstod i de praktiska undervisningsmomenten, och hade erfarenheter av att bli ”befriade” från idrott, studiebesök och friluftsdagar.⁴⁹ Skolverket skriver vidare att det med tydlighet framkom att eleverna var angelägna om att kunna delta i klassens aktiviteter, och menar att en av förklaringarna till detta kan vara att deltagandet i gemensamma aktiviteter har ett samband med möjligheterna att bli accepterad i klassen.⁵⁰ I en av intervjuerna som gjordes i studien uppgav en mor vars son är rörelsehindrad att sonen inte fick vara med på gympan och att han då det var friluftsdag uppmanades att stanna hemma.⁵¹

Apelmos studie visar även att spontanidrottandet för de rörelsehindrade, tillsammans med deras vänner, inte alls har samma problematik som den styrda fysiska aktiviteten. Undersökningspersonerna i hennes studie menade på att spontanidrottande är en fristad där den rörelsehindrade är accepterad, och vännerna är medvetna om deras begränsningar. Aktiviteterna är då lätta att anpassa och situationen blir mer lekfull och inte så allvarlig. I de fall där den rörelsehindrade trivts med sin tillvaro och varit delaktig på idrottsundervisningen i skolan, är det oftast på grund av att läraren har varit kunnig och engagerad. Ett positivt resultat av undervisningen i idrott och hälsa för integrerade rörelsehindrade barn i skolan tycks enligt Apeldo ha ett starkt sammanband med lärarens kunskap och inställning till funktionshindret.⁵²

Kajsa Jerlinder, som har studerat rörelsehindrade barn och deras fysiska aktivitet, har gjort en fallstudie där hon följt ett barn i grundskolan som sitter i rullstol på grund av ett ryggmärgsbråck. Barnet i studien är integrerad i den vanliga undervisningen. Hennes studie visar på att det finns ytterligare problematik kring den fysiska undervisningen i skolan. Ett problem som Jerlinder nämner är att lokalerna måste vara fysiskt tillgänglig för eleven samt att personalen måste ha kompetens att kunna genomföra och anpassa undervisningen efter elevens specifika förutsättningar.⁵³ Hon menar att funktionshindret således har en betydelse.⁵⁴

⁴⁸ Skolverket, *Tre magiska G:n – Skolans insatser för elever med rörelsehinder, en fördjupad studie ur skolverkets rapport nr 202*, (Stockholm; Liber distribution, 2001) s. 22.

⁴⁹ *Ibid.*, s. 22f.

⁵⁰ *Ibid.*, s. 23.

⁵¹ *Ibid.*, s. 24.

⁵² Apeldo.

⁵³ Kajsa Jerlinder, *Rättvis idrottsundervisning för elever med rörelsehinder – dilemma kring omfördelning och erkännande*, (Örebro: Örebro Universitet, 2005), s 92 f.

⁵⁴ *Idem.*

Vidare nämner hon också att ekonomin är en avgörande faktor eftersom det är ekonomiskt kännbart för en kommunal skola att bygga om idrottshallen så att skolans enda elev i rullstol kan komma in i idrottslokalen. Jerlinder anser att detta kan leda till ett dilemma. Hon menar att samtidigt som lärarna ska sträva efter att rörelsehindret inte ska spela någon roll i undervisningen, och att alla ska ses som likvärda individer, så krävs det att man gör en identifiering och att man belyser den rörelsehindrade. Utan denna identifiering är det svårt att få det stöd och de resurser som kan krävas för att kunna genomföra en likvärd undervisning för den som är rörelsehindrad.⁵⁵

1.3.1 Sammanfattning av forskningsläget

Den tidigare forskning som vi har belyst visar på att den fysiska aktiviteten ute på skolorna ofta inte är tillfredställande för de rörelsehindrade barn som är integrerade i den ”vanliga” undervisningen. Många elever upplever undervisningen i idrott och hälsa som negativ och de har dragit sig undan från ämnet på skolan. I vissa fall har även skolan sett problem med den rörelsehindrade. Både ekonomiska men också praktiska då man inte har den kunskap som krävs för att hantera den rörelsehindrade när det gäller fysisk aktivitet. Forskning har visat på att det krävs mycket kunskap och engagemang för att få en lyckad inkludering av de rörelsehindrade i skolan. Lärarna måste se elevernas möjligheter för att lyckas, och inte fokusera på begränsningarna.

Nästan all forskning som gjorts kring barn med behov av stöd vänder sig till funktionshindrade barn i stort och innefattar då alla barn med ett funktionshinder, alltifrån dövhet till utvecklingsstörda. Relativt lite forskning har gjorts specifikt kring barn som sitter i rullstol och som är integrerade i den ”vanliga skolan”. Dessa barns upplevelse av sina egna begränsningar och möjligheter till fysisk aktivitet i skolan är ett forskningsområde som behöver belysas ytterligare, och ett område som ligger till grund för vår studie.

⁵⁵ Ibid., s 14f.

1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka integrerade rullstolsburna barns möjligheter och begränsningar till fysisk aktivitet i skolan.

För att uppfylla vårt syfte kommer vi att använda följande frågeställningar:

- Vilken påverkan har den fysiska skolmiljön, och på vilket sätt har miljön anpassats?
- Vilka begränsningar och vilka möjligheter ser barnen själva att det finns för att utöva fysisk aktivitet i skolan?
- Hur ser lärare på begränsningar och möjligheter till att barnen ska kunna utöva fysisk aktivitet i skolan?
- På vilket sätt påverkar de andra eleverna den rullstolsburnes fysiska aktivitet i skolan?

1.5 Teoretisk utgångspunkt

1.5.1 Ramfaktorteorin

Ramfaktorteorin utvecklades av Urban Dahllöf och Ulf P. Lundgren under 1960- och 1970-talet. Denna teori växte fram i samband med den stora skolreformen i Sverige. Den bröt mot idealistiska teorier om undervisning och lyfte istället fram begränsningar som fanns inom skolans undervisning.⁵⁶ Teorin försökte ursprungligen förklara samband mellan undervisningens ramar i form av tid, innehåll, elevkaraktäristika, och dess resultat. Man kunde påvisa att vissa resultat är omöjliga att uppnå inom vissa ramar och att begränsande förhållanden som tid styr undervisningens genomförande.⁵⁷ Förutom dessa juridiska och administrativa ramar kan även traditioner, föreställningar om hur någonting ska vara och sociala sammansättningar påverka om någonting är möjligt eller inte möjligt i klassrummet.⁵⁸

Förhållandena i ramfaktorteorin kan förklaras med hjälp av figuren nedan.

Ramar \rightleftharpoons Process \rightleftharpoons Resultat⁵⁹

⁵⁶Sverker Lindblad, Göran Linde & Lars Naeslund, "Ramfaktorteori och praktiskt förnuft", *Pedagogisk forskning i Sverige* 1999, Årg 5 Nr 1, s. 93-109.

⁵⁷ Idem.

⁵⁸ Idem.

⁵⁹ Idem.

Figuren formulerar en teoretisk modell för vad som ingår i en pedagogisk process. Ramarna påverkar processen som i sin tur påverkar resultatet eller utfallet av en pedagogisk insats. Detta betyder att det finns yttre faktorer som påverkar vad som sker i en pedagogisk situation.⁶⁰

Tanken är att vi i vår studie ska ta hjälp av ramfaktorteorin för att analysera våra resultat. Genom ramfaktorteorin kan man få en förståelse för en undervisningssituation, och hitta ramfaktorer som kan leda till att situationen för fysisk aktivitet för de rörelsehindrade barnen är som den är. Det är också ett sätt att få hjälp att förstå varför situationen eventuellt kan se annorlunda ut för vissa barn och på olika skolor.

2 Metod

2.1 Datainsamlingsmetod

Till grund för vår studie ligger sex kvalitativa intervjuer, varav tre med rullstolsburna elever och tre med lärare. Genom kvalitativa intervjuer kan man komma djupt in på ett ämne och få en tydlig bild av de intervjuade personernas upplevelse. Något som känns viktigt för denna studie.

2.2 Urval

I studien deltog tre rullstolsburna ungdomar och tre lärare. Ungdomarna var integrerade i skolan tillsammans med icke rörelsehindrade elever. De hade funktionsnedsättning i nedre extremiteterna och var beroende av rullstol för att klara av dagliga aktiviteter. En av ungdomarna hade även en lättare Cp-skada som påverkade ena kroppshalvan. Urvalet skedde genom kontakt med P.U.F.F.A., som är ett träningscenter för rörelsehindrade barn och ungdomar. Genom P.U.F.F.A. kom vi i kontakt med Nacka Handikappidrotts (NHI) verksamheter. Ledarna i NHI hjälpte oss under våra besök att fånga upp ungdomarna. Därefter informerade vi ungdomarna och målsman om vår studie och ställde förfrågan om de ville delta. Två av de lärare som vi intervjuade var verksamma på ungdomarnas skolor och mötte dem kontinuerligt i undervisningen. En lärare var utomstående men hade erfarenhet av liknande ungdomar. Lärarna informerades om studien via telefonsamtal eller e-post och blev tillfrågade om de ville delta i studien.

⁶⁰ Idem.

2.3 Intervjuade personer

Nedan följer en närmare presentation av de personer som ingått i studien. Alla namn är fiktiva för att säkerställa personernas anonymitet.

2.3.1 Mikael, lärare

Mikael är 35 år och har jobbat 11 år som Idrott- och Svenskalärare. Han är utbildad på lärarhögskolan där han gått grundskolelärarutbildningen åk 4-9, inriktning Svenska och Idrott. Förutom några få poäng på lärarutbildningen har Mikael inte någon specialpedagogikutbildning, och hans erfarenheter av funktionshindrade är små.

2.3.2 Erik, lärare

Erik är 30 år gammal och har jobbat som idrottslärare på en gymnasieskolas innebandyprogram i 3 månader. Han är utbildad tränare inom innebandyn samt på högskola. Erik har inte läst någon form av specialpedagogik på högskolan men har en ganska stor erfarenhet av funktionshindrade då han har arbetat på en särskola för funktionshindrade.

2.3.3 Maja, lärare

Maja är 51 år gammal och har arbetat som lärare i 20 år, innan det har hon arbetat som fritidspedagog i 10 år. Hon är utbildad idrottslärare på GIH. Utbildningen på GIH gav henne några få poäng specialpedagogik. Utöver det har hon inte läst mer av det ämnet på högskolan. Hon har dock gått en hel del fortbildningskurser och varit på föreläsningar om barn med särskilda behov. Hennes erfarenheter av rörelsehindrade barn är ganska små då hon bara har haft två elever som sitter i rullstol.

2.3.4 Jesper, elev

Jesper är 16 år gammal, han har ryggmärgsbräck och en Cp-skada på vänster sida av kroppen. Han kan gå själv korta sträckor men behöver använda rullstolen då det ställs ganska höga krav på rörelse, som under lektioner i idrott och hälsa.

2.3.5 Ibra, elev

Ibra är 17 år gammal och har ryggmärgsbråck. Han kunde gå när han var yngre, men efter en operation när han gick i årskurs 6 gick inte det längre. Idag är han beroende av sin rullstol och kan bara stå på benen om han får stöd.

2.3.6 Filip, elev

Filip är 14 år gammal och har ryggmärgsbråck. Han kan gå med hjälp av kryckor, men behöver använda sin rullstol när han ska förflytta sig längre sträckor eller utöva fysisk aktivitet som kräver mycket rörelse av benen.

2.4 Procedur

Vi bokade genom telefonsamtal eller mailkontakt in en tid för genomförande av våra intervjuer med deltagarna i studien. Intervjuerna med barnen gjordes på respektive barns skola i någon mindre lokal, som grupprum eller liknande för att säkerställa att vi kunde sitta enskilt och ostört. Intervjuerna genomfördes med en person åt gången och var mellan 15 och 30 minuter. De spelades in på en mp3-spelare, för att därefter renskrivas och behandlas enligt forskningsetiska principer. Detta innebar bland annat att personerna i studien var anonyma och endast författarna förutom personerna själva har vetskap om deras personuppgifter.

Intervjuerna utgick från två olika intervjuguider. Den ena anpassad för ungdomar och den andra utformad för de vuxna. (se bilaga 1 och 2). Intervjuguiderna togs fram på sådant sätt att vi tänkte igenom de områden vi ville få mer kunskap om, och de ämnesområden där vårt syfte och våra frågeställningar kunde besvaras. Dessa ämnesområden låg till grund för intervjuguiderna. Eftersom vi ville prata om olika ämnesområden beroende på om det var en lärare eller elev som vi intervjuade, så blev det två olika intervjuguider som vi arbetade efter.

Ungdomarna som deltog i studien har innan intervjuerna genomförts i god tid fått såväl muntlig som skriftlig information om studien (se bilaga 3), och dess syfte. Ungdomarna har deltagit med skriftligt godkännande från målsman (se bilaga 3). Lärarna i studien har fått muntlig eller skriftlig information om studien via telefonsamtal och e-post, samt i samband med intervjutillfället då även en skriftlig information tillhandahållits. Samtliga personer i studien har deltagit på frivillig basis.

2.5 Validitet

Studien är baserad på ett fåtal individers upplevelse och erfarenheter, så resultaten går inte att generalisera. Att generalisera har dock aldrig varit vårt syfte, utan huvudsyftet med studien är att visa på problematiken som kan finnas kring rörelsehindrade elever, och hur situationen ser ut just för dom individer vi har valt att intervjua. Eftersom syftet inte har varit att generalisera vill vi inte påstå att studiens validitet minskar i och med det. Istället hävdar vi att validiteten är relativt hög då våra intervjuguider och de följdfrågor vi har ställt varit relativa till vårt syfte med studien, och vi tror därmed att vi har mätt det vi har haft för avsikt att mäta.

All data har behandlats efter forskningsetiska principer vilket bland annat innebär att alla som ingår i studien har fått fiktiva namn och garanterats anonymitet. Detta stärker studiens validitet då vår uppfattning är att intervjupersonerna vågat dela med sig av sig själva och vara mer sanningsenliga. Vi ser dock en svaghet i metoden vi använt oss av som kan påverka validiteten. Intervjuguiden är tyvärr inte testade i någon pilotstudie tidigare. Genom en pilotstudie kan man tidigt få en inblick i hur intervjuguiden fungerar och bli van i intervjusituationen.

2.6 Reliabilitet

I studien har vi använt oss av en kvalitativ datainsamlingsmetod i form av intervjuer. Eftersom det är en studie som inriktar sig på erfarenheter och upplevelser är det svårt att göra en helt standardiserad undersökning. En intervjuguide har legat till grund för intervjuerna som sedan har följts upp av spontana följdfrågor. Reliabiliteten på denna studie hade kunnat vara högre om vi följt ett strukturerat frågeformulär under intervjuerna. Om studien skulle utföras igen med samma intervjuguide skulle följdfrågorna troligen bli annorlunda och intervjun skulle då få en annan tyngdpunkt. Intervjusituationen är helt enkelt svår att återskapa. Tolkningarna av intervjuerna har sedan gjorts av oss själva på ett så objektiva sätt som möjligt, dock så ligger det en mänsklig faktor bakom tolkningarna vilket gör att det är svårt att tolka utan att lägga in egna värderingar. Med en annan person som tolkar hade kanske resultatet blivit något annorlunda. För att frångå denna problematik och öka reliabiliteten hade vi kunnat låta någon utomstående bedöma tolkningarna av resultaten. Däremot är alla våra tolkningar gjorda med utgångspunkt från teori och tidigare forskning, vilket vi anser öka reliabiliteten.

I och med att studien har haft en del standardiseringar, då vi valt att intervjua personerna enskilt i ett ostört rum, anser vi också att reliabilitet ökar. Intervjuerna har även spelats in för att minimera risken att den subjektiva tolkningen ska ske redan under intervjutillfället. Eftersom vi varit närvarande vid alla intervjuer har vi, i det fall då de vi intervjuat inte förstått frågorna, kunnat förklara mer tydligt för dom. Detta har minskat risken för missförstånd och därmed ökat reliabiliteten på studien.

3 Resultat

3.1 Resultatdisposition

Nedan kommer vi att lägga fram våra resultat från intervjuerna. Resultatet presenteras i form av löpande text och citat direkt plockade från intervjuerna. Våra frågeställningar är huvudrubriker i resultatdelen och kommer sedan att besvaras en efter en. I slutet av varje frågeställning kommer det även att finnas en sammanfattning av de viktigaste resultaten.

3.2 Vilken påverkan har den fysiska skolmiljön, och på vilket sätt har miljön anpassats?

Att skolmiljön har stor betydelse för rörelsehindrades möjligheter för fysisk aktivitet i skolan gav Ibra ett exempel på då han beskrev sin tid i grundskolan. ”I idrottshuset fanns bara trappor, man kunde inte komma upp dit. Så dom fick bära mig, eller så kunde jag inte vara med på idrotten. Till slut blev det så att dom inte kunde bära mig för att dom hade ont i ryggen, o såna grejer. Så sen hade jag inte idrott då, bara en gång i veckan.”⁶¹ Detta var något han inte tyckte var så roligt då han var intresserad av idrott och som han säger ”Det är min största hobby.”⁶² Ibras situation föranledde bland annat att han i åttan inte kunde ges något betyg i idrottsämnet. Istället för att idrotta gavs Ibra teoretiska extrauppgifter, och beskriver under intervjun hur han upplevde det. ”Men det orkade inte jag, jag ville vara med på idrotten, jag ville inte göra arbeten, de andra gjorde ju inte det.”⁶³ Betygsproblematiken gjorde att skolan inför Ibras sista år i grundskolan installerade en hiss för att han skulle ges en möjlighet att få betyg i ämnet.

⁶¹ Intervju 24/10 2007 med Ibra, Bandupptagning, *I författarens ägo*

⁶² Ibra.

⁶³ Ibra.

Under gymnasietiden har Ibra dock tyckt att skolmiljön varit bra och att han hitintills i alla fall kommit fram dit han ska. Skolan var utrustad med såväl ramper som hiss och Ibra var enligt honom själv inte den första eleven på skolan som suttit i rullstol.

Liknande erfarenheter av tillgänglighetsproblem till idrottslokalen som Ibra har upplevt nämndes av idrottslärare Mikael:

I början så räknade jag med att klasskompisarna ... för det var ju en dörr, vi var på två skolor och hade idrott. Så då skulle han ju ta sig själv och då var han tvungen att komma in i en sidodörr och då var det nån gång det gick säkert fem-tio minuter av lektionen innan jag liksom kom på att ja men Johan då. Och då, och jag hade väl hoppats på att liksom dom andra eleverna liksom skulle komma ihåg att dom alltid skulle öppna dörren. Så då väntade han ju liksom i tio minuter så det kändes ju inte så kul.⁶⁴

Jesper däremot hade motsatta erfarenheter av den fysiska skolmiljön från sin grundskoletid.

G: Hur har den fysiska skolmiljön sett ut? Har den varit begränsad för dig, att du inte kan ta dig någonstans eller så?

J: Nej, för de har alltid installerat hiss. De har alltid förberett för mig och sådär. När de vet att jag ska komma har de alltid installerat hiss och sånt.

G: Har det varit så ända från grundskolenivå?

J: Ja

G: Hur har det varit med duschar och sånt?

J: Det har alltid också funnits, det har dom fixat.⁶⁵

Filip hade precis som Jesper inte upplevt att den fysiska skolmiljön varit något hinder för att kunna delta i den fysiska aktiviteten på skolan. ”Nej, det går bra tycker jag, det går bra att röra sig.”⁶⁶ Även Filips skola var utrustad med en hiss som han använde väldigt mycket.

Att anpassa skolan på olika sätt var något som sågs som viktigt. Bygga om omklädningsrum och duschar samt att installera hiss och ramper, var framförallt de detaljer som framkom såväl hos idrottslärarna som hos de rörelsehindrade som viktiga. Detta för att öka den

⁶⁴ Mikael

⁶⁵ Intervju med Jesper 17/10 2007, Bandupptagning, *I författarnas ägo*

⁶⁶ Intervju med Filip 19/10 2007, Bandupptagning, *I författarnas ägo*

rörelsehindrades möjligheter till fysisk aktivitet i skolan. Mikael beskrev situationen med omklädningsrum och dusch för sin elev såhär:

Ja, där är det ju lite speciellt. Alltså, han hade lite specialscheman så att ibland så kunde han, han hade färdtjänst så han åkte hem och bytte om och duschade ibland och sen så någon gång så duschade han inte. Alltså han klarade ju inte det själv [...] utan han duschade hemma då eller inte alls någon lektion. Vi hade nog lite olika system där hur...⁶⁷

Även Maja och Erik påtalade att ombyggnader och anpassningar gjorts för att ge de rörelsehindrade samma möjligheter som de övriga eleverna. ”Mmm...duschrummet är ombyggt för hans del då, så han kan rulla in där då. [...] och sen ramperna naturligtvis så att han kommer upp här, hiss hade vi.”⁶⁸

Erik nämnde ett innebandycenter där de bedrev en del av sin undervisning. ”... det är på markplan så det är inga konstigheter. Det är en trappa upp till omklädningsrummet med tre trappsteg men det går han, så det fixar han. [...] men på skolan är det tre våningar, men där är det en hiss som bara J får använda...”⁶⁹

När det gällde skolans utomhusmiljö och de rörelsehindrades möjlighet till spontanidrottande på raster så var Jesper den som uppgav att han inte haft så mycket möjligheter till detta. ”Nä, jag har bara gått runt på rasterna, sen har jag gått ner och kollat när dom har spelat fotboll och sånt”⁷⁰ Han berättade att han accepterat att han inte kunnat vara med och därför valt att sitta och titta på istället. Ibra hade under sin skoltid fram till sexan då han fortfarande kunde gå bland annat varit med och spelat fotboll på raster, men lade samtidigt till ”... men när jag sitter i rullstol har jag kollat på lite grann.”⁷¹ Filipns erfarenhet av möjligheterna till idrottande på skolgården skiljde sig åt en del gentemot Ibras och Jespers erfarenheter. Han uppgav att han kände att han kunde vara med under raster och att han fick vara med ganska mycket. Han berättade också att det gick lika bra på skolgården som i en anpassad miljö i idrottssalen. ”Det spelar ingen roll, det går bra på båda.”⁷²

⁶⁷ Mikael

⁶⁸ Intervju med Maja 19/10 2007, Bandupptagning, *I författarnas ägo*

⁶⁹ Intervju med Erik 26/10 2007, Bandupptagning, *I författarnas ägo*

⁷⁰ Jesper

⁷¹ Ibra

⁷² Filip

3.2.1 Sammanfattning

Att skolan är anpassad på olika sätt för att öka den rörelsehindrades möjligheter till fysisk aktivitet var det som var återkommande i våra intervjuer. Ibra hade erfarenheter av att vara utestängd från skolidrotten under sina första skolår då det saknades hiss. Detta gjorde att han inte kunde ges ett betyg i ämnet. Jesper däremot hade alltid haft tillgång till hiss, vilket gjort att han alltid kunnat vara med. Även lärarnas intervjuer visade på att ombyggnader av omklädningsrum och dusch, samt installation av hissar och ramper är av stor vikt för den rörelsehindrades möjligheter till fysisk aktivitet.

När det gällde de intervjuade elevernas spontanidrottande på raster hade Jesper och Ibra liknande erfarenheter. Jesper angav att han inte varit med överhuvudtaget utan endast tittat på, medan Ibra varit med till viss del. Filip upplevde att den fysiska aktiviteten på raster aldrig varit något problem då det alltid gått bra att röra på sig på rasterna.

3.3 *Vilka begränsningar och vilka möjligheter ser barnen själva att det finns för att utöva fysisk aktivitet i skolan?*

G: Ok, då kör vi igen: Vad tycker du att du har haft för fysiska begränsningar med ditt funktionshinder?

J: Det är ju det att jag inte kan springa, det är mest det! Att jag inte hänger med, när dom springer kan jag inte hänga med. Men när jag har rullstolen då hänger jag med på allt, så då är det inga problem.⁷³

Jesper sitter inte helt i rullstol utan har alltid kunnat gå, men inte några längre sträckor: ”Jag kan gå 1 km sen faller jag bara ihop [...] Det är mina ben, dom vill inte!”⁷⁴ Han har oftast använt sig av sin rullstol i idrottsundervisningen och under annan fysisk aktivitet i skolan. När det är aktiviteter som han känner att han kan vara med på utan sin rullstol har han inte använt sig av den. Som barn kunde han springa och röra sig ganska bra utan rullstolen. Genom att de andra barnen anpassade farten så fick Jesper ofta möjligheten att hänga med dom på rasterna när de sprang runt och gjorde olika saker. Men möjligheten att vara med fanns dock inte alltid:

⁷³ Jesper

⁷⁴ Jesper

G: När de andra eleverna har gått ut och spelat fotboll exempelvis, har du kunnat vara med då?

J: Nä jag har bara då gått runt på rasterna. Sen har jag gått ner och kollat när dom har spelat fotboll och sånt.

H: Har du velat vara med och inte fått möjligheten, eller har det varit något annat?

J: Nej, jag har accepterat att jag inte kan, och då har jag suttit o kollat.⁷⁵

Även Ibra och Filip beskriver sitt rörelsehinder som en stor begränsning till fysisk aktivitet i skolan, som att de får svårigheter med att delta i vissa aktiviteter som kräver mycket rörelse. Ibra nämner även att smärta från ryggen är ett hinder för honom i många lägen, ”Asså, om man ska prestera hindrar de en om man har ont. Det går inte, man tänker bara på det.”⁷⁶ Orientering är en aktivitet som det kan finnas problematik kring för en rörelsehindrad eftersom momentet kräver mycket rörelse i en tämligen kuperad terräng. Erfarenheterna kring detta moment är ganska skilda. Filip har alltid varit med och deltagit under orienteringen då han har genomfört banor som sträcker sig längs vägar som han kan rulla på.⁷⁷ Ibra fick prova på orientering för första gången under gymnasiet. Både Filip och Ibra har under momentet haft med sig en assistent som gjort det möjligt för dom att vara med. De har då fått hjälp att ta sig fram längs banan och hjälp med att hämta kontroller som ligger i svår terräng. Jespers erfarenheter skiljer sig en del då han inte fått delta under orienteringen trots att han uttryckt en önskan om det:

G: Hur har det varit i samband med idrottslektioner, friluftsdagar, idrottsdagar, studiebesök?

J: Vissa sånahär friluftsdagar när det har varit orientering och så, då har jag skippat den, då har jag inte behövt vara med på den. Även fast jag har velat vara med så har jag inte fått.

H: Vad har dom sagt till dig då?

J: Ja att det blir svårt och att det inte skulle gå. Men då har jag sagt att, ni kan väl göra en annan bana till mig! På asfalt till exempel, men nej.

G: Hur har du upplevt det?

J: Då har jag blivit förbannad, det har jag ju blivit.⁷⁸

Även Ibra berättar i intervjun om liknande situationer då han inte har fått möjligheten att delta trots att han uttryckt en önskan om att han vill. Men mestadels har alla tre killarna under

⁷⁵ Jesper

⁷⁶ Ibra

⁷⁷ Maja

⁷⁸ Jesper

lektioner och friluftsdagar haft möjligheten att bestämma om de ska/kan delta i aktiviteten eller inte. De har då oftast fått göra någon mer anpassad aktivitet istället, som till exempel styrketräning med den egna kroppen eller som i Ibras och Jesper fall, teknikträning för innebandy. Både Jesper och Filip har även haft möjligheten att använda sig av ett gym om de inte kunnat delta i den vanliga undervisningen. "[...] När jag inte kan vara med på idrotten med klassen då så har vi ett gym som jag kan gå in i och träna lite."⁷⁹ Filip nämner även att denna form av träning ger honom väldigt mycket eftersom han känner att han blir starkare i hela kroppen. Den fysiska aktiviteten har även hjälpt Jesper mycket, "... det är mycket enklare att gå. Det är mycket enklare. Från när jag var liten."⁸⁰ Hans situation har dock förändrats lite sedan han började gymnasiet, han beskriver det under intervjun med ett leende: "Min lärare blir arg på mig om jag inte är med. När jag säger att det där kan jag inte göra, då blir han arg på mig!"⁸¹

Att lärarna ibland har haft en bristande kunskap om elevernas funktionshinder är också en begränsning till fysisk aktivitet som tas upp under intervjuerna. På frågan "Tycker du att lärarna du har haft har haft tillräckligt med kunskap om hur man arbetar med någon som har ditt funktionshinder?"⁸² Svarar Ibra "Absolut inte!"⁸³ Han tycker att lärare har varit dåliga på att hitta lösningar på hans situation och har inte varit särskilt bra på att anpassa aktiviteter så att han har kunnat delta på de fysiska aktiviteterna i skolan. Filip nämner också att han tycker att den bristande kunskapen hos lärarna är ett problem, att den ofta resulterar i föreställningar om att han "... inte kan lära in så mycket, att det beror på mitt handikapp."⁸⁴ Att lärarna har dålig kunskap om funktionshindret är en svårighet som Jesper ofta har kunnat lösa genom att dela med sig av sitt rörelsehinder och berätta om sin situation för lärarna och personal på skolan. Att ha en bra kommunikation är även någonting Ibra poängterar då han tycker att en viktig förutsättning för att kunna delta på idrottsundervisningen i skolan är att lärarna "... frågar vad personen kan och inte kan vara med på, vad dom har för hinder."⁸⁵

Trots att det finns många begränsningar så är även möjligheterna för fysisk aktivitet många. Alla tycker att de ofta har haft möjligheten till att delta i de idrottsliga aktiviteterna på skolan

⁷⁹ Filip

⁸⁰ Jesper

⁸¹ Jesper

⁸² Ibra

⁸³ Ibra

⁸⁴ Filip

⁸⁵ Ibra

tillsammans med de andra i klassen, speciellt eftersom de har hjälp av sin rullstol när det blir höga krav på förflyttning. ”Jag försöker vara med så mycket jag kan, går det inte så går det inte!”⁸⁶ säger Ibra. Han poängterar också att hans egen inställning är viktig för att han ska kunna delta ”Jag är alltid intresserad, jag går dit och gör mitt bästa. Jag säger aldrig att någonting är tråkigt och att jag inte vill vara med. Och jag stöttar alltid alla andra.”⁸⁷ Slutligen anser alla att lärarnas engagemang är någonting som är viktigt för möjlighet till att delta på idrottslektionerna. Filip uttrycker tydligt att han tycker att det är bra att hans lärare ”... tänker på mig mycket. Så att jag kan vara med.”⁸⁸ Och att detta är ännu en möjlighet som gör att han kan delta.

3.3.1 Sammanfattning

Den största begränsningen för fysisk aktivitet som de tre eleverna är eniga om är deras rörelsehinder. Eftersom deras förmåga att gå och springa är kraftigt eller helt nedsatt så stöter de på problem som gör att de inte alltid kan delta i de fysiska aktiviteterna på skolan. Men samtidigt så nämner de att deras rullstol hjälper och förbättrar möjligheterna för denna begränsning. Kunskapen hos lärarna på skolan är också en viktig faktor för att eleverna ska få möjligheten till att delta på lika villkor. Resultatet visar vi på att kunskapen ofta är bristande hos lärarna och att detta då kan bli till en begränsning hos de rörelsehindrade eleverna.

Möjligheterna ökar framförallt när de har tillgång till sin rullstol som hjälpmedel. Både Filip och Jesper har tillgång till ett gym som de kan träna på när de andra i klassen utför aktiviteter som är fysisk omöjliga för dem att vara med på. Sen har även Filip och Ibra hjälp av en assistent som kan ge stöd när det behövs. Attityden hos den rörelsehindrade eleven är också en viktig del i resultatet.

⁸⁶ Ibra

⁸⁷ Ibra

⁸⁸ Filip

3.4 Hur ser lärare på rullstolsburna barns begränsningar och möjligheter till fysisk aktivitet i skolan?

”Han har ju inga ben att springa med, måste jobba mycket för att stärka hans överkropp och målet är ju att han ska klara sig själv ute i samhället, kunna fara ut på egen hand.”⁸⁹

De intervjuade lärarnas erfarenheter av att arbeta med barn med funktionshinder var relativt olika. Ingen av dem hade någon form av specialpedagogikutbildning utöver den de fått i sin ordinarie lärarutbildning. Maja nämner att hon däremot gått olika fortbildningskurser om barn med särskilda behov. Vid perioden för intervjutillfället hade Maja också en mindre grupp på fem elever med särskilda behov. Hon hade under sina år som idrottslärare utöver den rörelsehindrade elev hon nu hade med ryggmärgsbråck, och som ingick i denna mindre grupp, haft ytterligare en elev med liknande behov. Erik hade framförallt hämtat sina erfarenheter av barn med särskilda behov från ett års praktik på en särskola, men hade ingen tidigare erfarenhet av barn med ryggmärgsbråck. Mikaelns enda erfarenhet var en pojke med ryggmärgsbråck som han hade haft i sin undervisning under ett år.

Mikael tyckte att det inte fanns någon särskild begränsning hos den rörelsehindrade. Han upplevde att det aldrig varit några svårigheter eftersom hans elev var en naturlig del av klassen och att han kunnat vara med på det mesta. Han berättar dock lite senare under intervjun att svårigheter kunde uppstå om undervisningen var utomhus. ”... men han hade ju svårt om vi va ute på gräs till exempel, för då, lite svårt att ta sig fram om det var lerigt och så.”⁹⁰ Han nämnde också att eleven vid ett orienteringstillfälle samt då det varit simning inte varit med. Vad detta berodde på kunde Mikael inte riktigt svara på, men ansåg själv att det rent praktiskt varit möjligt för honom att vara med. Enligt Mikael var det inget speciellt moment som hans rörelsehindrade elev inte kunde vara med på. Dock kunde han bli passiv vid lektioner som innehöll svårare sporter såsom gymnastik och fotboll. ”Ibland blev han så där lite passiv så man fick titta till lite extra och så just när det var svårare sporter för honom, om det var dans kanske, eller fotboll, eller nåt sånt som trampets och såna där gymnastiska grejer som kanske var svårt.”⁹¹ Mikael berättade också att det som lärare fanns svårigheter i betygssättningen och att uppnå målen. Han kände att eleven under lektionerna hade svårt att

⁸⁹ Maja

⁹⁰ Mikael

⁹¹ Mikael

visa vad han kunde, och att han då han idrottade med barn med liknande förutsättningar blev mycket mer aktiv.

Jag vet inte. Nej, det var svårt att sätta betyg och kolla mål och så, det var det ju. Men det var nästan en förutsättning att jag var med den där dagen i Sättrahallen för då fick jag verkligen se liksom när han tävlade liksom och var mot folk på samma villkor så kan man väl säga liksom. Och då såg man liksom mer vad han egentligen gick för och han satsade ju mycket hårdare då mot vad han gjorde i skolan för det var ju lite svårt för honom så där och kunna visa egentligen vad han kunde kände jag. För det var stor skillnad just att se han i full action och så, och då såg man att han var ju riktigt duktig jämfört med många av de andra och verkligen atletisk och det hade jag ju svårt att se på lektionerna hur pass duktig han var egentligen. Så det är nog ett måste att åka med på en sådan dag, det tror jag.⁹²

När Erik under intervjun pratar om sin elevs förutsättningar och vilka begränsningar det innebär för fysisk aktivitet så nämnde han inga särskilda fysiska hinder förutom att "... allting tar väldigt mycket längre tid"⁹³ Eriks elev kunde gå och använda i skolan endast sin rullstol i samband med idrotten eller längre förflyttningar. Erik nämnde att hans elevs begränsningar främst låg i att han inte bad om hjälp när han behövde det och att han gärna tränade det han var bra på istället för det han behövde träna. "Alltså, är han stark i sin högerarm sitter han gärna och kör biceps på den armen, istället för att kanske köra vänsterarmen där han är svag."⁹⁴ Han trodde också att en bidragande orsak till detta kunde vara att hans elev upplevde det som jobbigt att träna moment han hade svårt med då de andra var med. "... han har inte sagt det rakt ut, men jag kan tänka mig att det är vissa grejer han inte vill göra när andra är där".⁹⁵ I samband med de övningar de gjorde under innebandyträningen menade Erik att den rörelsehindre kunde vara med i många av övningarna bara det att det tog lite längre tid, och att han fick tänka på hur eleven vänder med rullstolen. Dock valde han själv att i vissa övningar släppa förbi de övriga för att han enligt Erik "... känner att det tar lite tid när han ska göra".⁹⁶ Han påtalade också att det tog en viss tid att lära sig vilka specifika situationer han kunde hamna i under match och att det också kunde ses som en begränsning. Erik menade att det dock var upp till gruppen att anpassa sig till den rörelsehindre oavsett om det var

⁹² Mikael

⁹³ Erik

⁹⁴ Erik

⁹⁵ Erik

⁹⁶ Erik

övningar eller matchspel. Erik jobbade också mycket med att pusha på eleven de gånger han inte var lika aktiv som de övriga.

Maja såg framförallt att begränsningarna, förutom att han inte hade några ben att springa med, låg i att försöka få de övriga eleverna att förstå hans problematik och att han kände att han var med på samma villkor som de övriga. ”... han blev jätteledsen när dom inte gjorde så, och sen gav han upp lite grann då da...och inte ville vara med”⁹⁷ Hon nämnde att detta ledde till att han ofta glömde kläder och tyckte det var jobbigt med idrotten och menade att ”... det är inte lätt att vara 13 bast och sitta i rullstol, inte kunna springa med, känna sig begränsad hela tiden”.⁹⁸ Efter årskurs sju har den rörelsehindrade istället för att vara integrerad med ”vanliga” elever haft sin idrott med en mindre grupp där alla hade någon form av funktionshinder och Maja upplevde att det var en stor skillnad hos sin rörelsehindrade elev efter detta. ”... han tar för sig mycket mer, han är sig själv i den här lilla gruppen.”⁹⁹

Alla tre intervjuade lärare menade att de rörelsehindrade trots sina begränsningar hade stora möjligheter till fysisk aktivitet och att det enligt dem handlar om hur de är som person och att anpassa det man gör utifrån deras specifika förutsättningar. Mikael tyckte till exempel att ”... det är ju hur mycket möjligheter som helst känner jag [...] men jag har fått för mig att det kanske hänger på hur de är som person så eller vad de är vana vid.”¹⁰⁰ Maja menade att möjligheterna påverkades av olika faktorer:

Dom har ju alla möjligheter, det är ju bara att anpassa...eh.. om det finns resurser, och just nu finns det det med assistenten som hjälper till. Och att jag får ha den här lilla gruppen, ofta väljs ju sånt bort. Har skolan dålig ekonomi, så bums in i en stor klass, dom har inte råd att jag har dom ensamma. Så det är ekonomin som styr, helt klart om det ska vara bra eller inte bra för barn med särskilda behov. Ekonomin som styr, helt och hållet!¹⁰¹

Det som var återkommande i intervjuerna med lärarna var att de framförde att det var viktigt att ha en dialog med den rörelsehindrade om vad som gick att göra och vilka moment som var svåra för att öka den rörelsehindrades möjligheter till ett aktivt deltagande. Erik menade till

⁹⁷ Maja

⁹⁸ Maja

⁹⁹ Maja

¹⁰⁰ Mikael

¹⁰¹ Maja

exempel att ”Som sagt, dom är medvetna om vad dom klarar och inte klarar, då tycker jag att det är bättre att fråga än att försöka gissa för att inte framstå som osäker.”¹⁰² Erik påtalade att det är viktigt att man som lärare individanpassar undervisningen för att öka möjligheten. Även Maja och Mikael nämnde just anpassningen som en viktig del för att lyckas i sin undervisning. Trots att Mikael elev varit med på det mesta tyckte Mikael att han kunnat anpassa sin undervisning mer än vad han gjort för att få den rörelsehindrade mer aktiv. ”Det kanske hade varit bättre om jag liksom hade anpassat mer än vad jag gjorde.”¹⁰³ Maja ansåg dock att det var problemfyllt vid planeringen av verksamheten. ”Men man ställs ju hela tiden inför problem när man planerar sina lektioner, framförallt i den grupp jag har nu när alla har sitt speciella behov på gympan. Så man får ju tänka så det knakar ibland för att få ihop gympan då’ra”¹⁰⁴

Att ha en viss medicinsk kunskap om funktionshindret ansågs också som en viktig ingrediens för att öka den rörelsehindrades möjligheter till fysisk aktivitet i skolan.

3.4.1 Sammanfattning

Ingen av lärarna såg några generella begränsningar hos den rörelsehindrade förutom att de inte kunde gå eller att det tog längre tid att utföra vissa moment. Dock kunde vissa svårare sporter, samt lektioner förlagda utomhus vara förknippade med en del svårigheter. Begränsningarna ansåg de främst ligga i hur den rörelsehindrade var som person och dennes egen vilja till att utföra de olika aktiviteterna.

Då möjligheterna diskuterades under intervjuerna menade Maja att den rörelsehindrades möjligheter påverkades av en mängd olika faktorer men där hon i synnerhet lyfte fram att skolans ekonomi var det som framförallt styrde möjligheterna. Förmågan hos lärarna att anpassa undervisningen nämndes av samtliga som viktigt. De ansåg också att en ökad medicinsk kunskap om funktionshindret, samt att ha en dialog med den rörelsehindrade och dennes föräldrar var viktigt. Detta för att ta reda på vilka situationer och moment som innebär svårigheter för den rörelsehindrade och därigenom öka möjligheterna för fysisk aktivitet i skolan.

¹⁰² Erik

¹⁰³ Mikael

¹⁰⁴ Maja

3.5 På vilket sätt påverkar de andra eleverna den rullstolsburnes fysiska aktivitet i skolan?

H: Har du alltid varit en kille som rört mycket på dig?

F: Nej

H: Inte?

F: Nej, jag... under åttan satt jag väldigt mycket i rullstol. Nästan halva åttan satt jag i rullstol.

H: Okej. Vad är det som gjort att du inte gör det nu då?

F: Det är väl mest mina kompisar som peppar mig och så och säger att ja, nu ska du gå.

Då gör jag det.¹⁰⁵

De övriga eleverna i klassen har haft en enorm påverkan på Filip under det senaste året, det har blivit en väldigt positiv effekt då Filip har börjat bli mer och mer oberoende av sin rullstol. Men hans lärare bekräftar också att klasskamraterna kan ha en lika stark negativ effekt: ”Ja då var han med min klass när dom var en 7: a, och jag försökte få med honom i den här gruppen. Han glömde ofta kläder, han tyckte det var jobbigt helt enkelt. Han tyckte det var jobbigt...”.¹⁰⁶ Läraren beskrev under intervjun hur de andra i klassen hade svårt att förstå den rörelsehindrade elevens problematik och att de inte gav honom chansen att idrotta på sina egna villkor. Detta var en stor faktor som gjorde att Filip drog sig bort från idrottsundervisningen i skolan. Även Mikael har stött på liknande problem där de andra i klassen ibland har haft svårt att acceptera den rörelsehindrade, ”... jag märkte väl ibland att på kanske klasskompisarna att ibland så såg man lite så här, dom sa inte nåt men såg ju liksom suckarna ibland att oj nu måste vi ta hänsyn till honom och så...”.¹⁰⁷ Idrottsläraren Erik var väl medveten om att problemet kan uppstå och har därför lagt mycket energi på att samtala med de andra i gruppen om vikten av att de tar hänsyn till den rullstolsburnes situation, och vikten av att dom anpassar sig så att han också känner sig som en del av gruppen. Resultatet av det blev bra då eleven själv berättar att han känner ett stort stöd i sin grupp och att han är accepterad.

Att klasskamraterna påverkar en på många sätt kan också Jesper och Ibra bekräfta. Ibra jämför sig ofta med sina klasskamrater. När vi frågade på vilket sätt de andra i klassen påverkar

¹⁰⁵ Filip

¹⁰⁶ Maja

¹⁰⁷ Mikael

honom svarar han: ”Att jag blir bättre, fast jag sitter i rullstol att komma till deras nivå. Prestera lika bra som dom gör när de går och jag sitter i rullstol.”¹⁰⁸ Jesper tycker att hans kompisar i klassen är ett stort stöd för honom som hjälper och pushar honom i sin träning. Men i samma stund beskriver han även hur de andra i klassen kan bli ett litet problem för honom ibland till skillnad från när han idrottar på sin handikappsidrott.

Det är mer så att när jag spelar med dom här, då blir jag lite mer rädd för att jag ska göra illa dom. Att jag ska köra på dom och sådär, för det är ju inte så jätteskönt att bli påkörd av en rullstol! Så det har jag tänkt på mycket, men det tänker jag inte på när jag spelar på innebandyn där är det bara att köra på.¹⁰⁹

När det gäller den fysiska aktiviteten på rasterna har kamraterna och de andra eleverna på skolan en stor påverkan. Som tidigare nämnts har Jesper under tidigare skolår fått möjligheten att springa med på rasterna då hans vänner anpassat fart och aktivitet efter honom. Även Filip tycker att han har fått vara med och delta på sina villkor på rasternas aktiviteter. Mikael berättar också om hur hans elev hade kamrater som anpassade aktiviteter efter honom på rasterna, som att spela basket där den rörelsehindrade kunde delta med hjälp av sin rullstol. Ibra däremot känner inte riktigt likadant, han tror att han inte alltid har fått vara med på aktiviteter under raster på grund av att de andra eleverna ”inte har vågat fråga”.¹¹⁰ Han och flera av de andra intervjuade, både lärare och elever, beskriver hur den rörelsehindrade lätt kan bli lite utanför på raster när de andra barnen ”spelar fotboll” eller gör liknande aktiviteter, och att de då istället gått runt lite för sig själva på skolgården och inte varit särskilt fysiskt aktiva. Detta utanförskap har även Jesper känt då han inte fått delta på friluftsdagar, som han anser ha lett till att han inte fick så mycket kompisar i grundskolan:

G: Tänkte på det här då du inte fick vara med på friluftsdagar, förutom att du blev förbannad, påverkade det dig på något annat sätt?

JJ: Nej inte direkt. Då träffade man ju inte sina kompisar lika mycket, så då blev det att man inte blev lika mycket kompisar med dom. Det är när man kör samarbete och sånt där man lär känna varandra bättre. Så jag hade inte så jätte mycket kompisar i grundskolan.¹¹¹

¹⁰⁸ Ibra

¹⁰⁹ Jesper

¹¹⁰ Ibra

¹¹¹ Jesper

3.5.1 Sammanfattning

De andra eleverna i skolan påverkade den rörelsehindrede på många sätt. I intervjuerna kom det upp mycket om vikten av att få in den rörelsehindrede eleven i gruppen, att eleven ska komma in i klassen och vara en ”vanlig” elev som alla andra. En annan stor påverkan som de andra eleverna på skolan hade är då de inte förstår och accepterar den rörelsehindrede, situationen kan då avsevärt försvåras för eleven. Det togs även upp mycket, framförallt från de rörelsehindrede själva, att klasskamraterna i många fall kan bli till en stor hjälp och stöttepelare för de elever som har ett rörelsehinder.

Rastsituationen är en annan del där det visat sig att de andra eleverna på skolan har en påverkan. Situationerna på rasterna kan både fungera bra och bli problematisk för den rörelsehindrede. På rasterna är det oftast kamraterna i klassen som påverkar om den rörelsehindrede är fysiskt aktiv eller inte. Intervjuerna visar på att det både finns fall då klasskamraterna dragit med den rörelsehindrede eleven och anpassat rastaktiviteterna och situationer då de inte alls fått möjligheten att vara med.

4 Diskussion

Syftet med denna studie var att undersöka rullstolsburna ungdomar som är integrerade i den vanliga skolan och dess möjligheter och begränsningar till fysisk aktivitet. Det gemensamma för samtliga resultat i intervjuerna med såväl de rörelsehindrede som lärarna var att begränsningarna och möjligheterna, i likhet med Dahlöfs och Lundgrens teori, är kopplade till de olika ramfaktorer som finns i den omgivande miljön. De menar att dessa ramar påverkar vad som är möjligt och inte möjligt i undervisningen. I vår studie var det framförallt de ramar som sätts i skolbyggnaden, lärarnas pedagogiska förmåga och kunskap om funktionshindret, samt den egna och övriga elevers inställning till den rörelsehindrede, som påverkade.

Den intervjuemetod som valdes för att uppfylla syfte känner vi har varit relevant för studien. Vi anser också att en lika tydlig bild av de intervjuades upplevelser och erfarenheter inte kunnat fås om valet fallit på en annan metod. Det personliga mötet under intervjuerna har också känts viktigt för att ge en rättvis bild av upplevelsena. Målsättning under intervjuerna var att ställa öppna frågor och få personerna att berätta, istället för att svara ja och nej på frågorna. Detta var något som vid vissa tillfällen upplevdes som en svårighet av oss, men detta har inte påverkat resultaten i någon stor utsträckning.

När det gäller skolmiljön så har vår studie i enlighet med Jerlinders forskning visat att ekonomin hade en stor påverkan för den rörelsehindrades möjligheter att delta. Jerlinder pratar om att det är ekonomiskt kännbart för en kommunal skola att bygga om lokalerna för att den rörelsehindrade ska få tillgång till idrottslokaler, duschrut, etc. Detta är något som bekräftas av våra resultat. Maja nämnde bland annat under intervjun att det helt och hållet är ekonomin som styr förutsättningarna för undervisningen. Dessutom så berättade Ibra hur han utestängdes från skolidrotten under sina första skolår då det inte fanns någon hiss på skolan.

Oftast har det inte varit några problem med ramper på skolorna för att öka tillgängligheten. Inte heller duschmöjligheterna har visat sig problematiska. Dock kunde problem uppstå om det fanns behov av mer kostsamma ombyggnationer som installering av hiss. Den frågan vi ställer oss är vad som är en rimlig kostnad för att tillgodose en likvärdig utbildning? Svaret på den frågan blir i första läget att det inte har någon betydelse vad det kostar. Men vid en närmare eftertanke så kan det anses som orimligt att kräva att exempelvis en kommun med ansträngd ekonomi ska anpassa miljön på tio skolor fullt ut. En mera kostnadseffektiv lösning skulle enligt oss vara att bygga om en eller två skolor och lägga övriga pengar på att anställa fler pedagoger. Å andra sidan säger styrdokumentet att alla barn oavsett förutsättningar, bakgrund och behov ska ha rätt till en likvärdig utbildning, och att undervisningen ska anpassas utifrån varje elevs specifika förutsättningar och behov. Detta är alla barns rätt oberoende av vilken skola de går på. Utöver Jerlinders dilemma om att en identifiering av eleverna krävs för att kunna anpassa miljön, ser vi ytterligare ett dilemma. Varje kommun, skola och pedagog har en skyldighet att följa gällande styrdokument. Denna skyldighet måste dock ställas i förhållande till vad som är en realistisk kostnad för kommunen och skolan.

En annan ramfaktor som har en stor påverkan på den rörelsehindrade är kunskap. Såväl kunskap om funktionshindret i stort som kunskap om hur man som lärare, i likhet med de krav styrdokumentet ställer, anpassar sin undervisning för dessa elever är viktigt. Det som framkom under intervjuerna med de rörelsehindrade var att vissa av deras lärare hade bristande kunskap och haft svårt att hitta bra anpassade aktiviteter som inte leder till att den rörelsehindrade känner sig utanför och begränsad. En av de intervjuade upplevde också att lärare han mött haft förutfattade meningar om att funktionshindret påverkat hans intellektuella förmåga. Den tidigare forskning vi tagit upp bekräftar att läraren bör känna till grundläggande fakta om elevens funktionshinder, detta för att få en förståelse och kunskap om elevens

situation. Apelmo säger bland annat att lärarens kunskap och inställning till funktionshindret har ett starkt samband med möjligheten att uppnå ett positivt resultat i undervisningen. Även de lärarna vi intervjuade ansåg att kunskap om funktionshindret är viktigt för att kunna genomföra en bra och likvärdig utbildning för barnet.

Vår tro är att kunskapen har en avgörande betydelse för hur lärarna förhåller sig till den rörelsehindrede. Det är också enligt oss förhållningssättet som bestämmer hur pass bra och likvärdig undervisningen blir. Ska den rörelsehindrede ges samma möjligheter som övriga elever menar vi att det måste börja med att lärarna ges en adekvat utbildning om funktionshindret och dess specifika förutsättningar. Något såväl lärare som de rörelsehindrede i vår studie också såg som avgörande. För att uppnå en ökad kunskap är det också viktigt att man som lärare har en dialog med den rörelsehindrede och deras föräldrar. Lärarens förhållningssätt leder enligt oss till att möjligheterna för den rörelsehindrede att bli accepterad och bemött i gruppen på samma sätt som alla andra ökar. Våra resultat visar att kunskapen tillsammans med engagemang från såväl lärare som klasskamrater var en påverkande faktor till den rörelsehindrades vilja att utöva fysisk aktivitet. Vi tror att denna kombination är nyckeln till en lyckad undervisning.

Hur den rörelsehindrede upplever sina klasskamrater kan enligt våra resultat vara både en begränsning och en möjlighet till fysisk aktivitet. Under intervjuerna nämndes det bland annat att klasskamraterna upplevdes som ett stort stöd i samband med den fysiska aktiviteten i skolan. Men det nämndes också att klasskamraterna kan ha svårt att acceptera och anpassa sig efter den rörelsehindrede. Detta kunde bland annat enligt vår studie leda till att den rörelsehindrede kände sig utanför och upplevde situationen som jobbig. Något som gjorde att den rörelsehindrede i vissa lägen valde att avstå från att vara med. Även Stukat är inne på att klasskamraterna kan leda till en begränsning, eftersom den rörelsehindrede kan få en negativ syn på sig själv då de blir mer medvetna om sitt funktionshinder när de är tillsammans med icke funktionshindrade elever. Hur bra är då den integrerade undervisningen för den rörelsehindrede? Ska en rörelsehindrad elev till varje pris integreras i en skola som inte har resurser? Eller är det bättre att eleven går i en anpassad skola tillsammans med andra funktionshindrade där rätt pedagogik och kunskap finns?

Både Maja och Mikael var under intervjuerna inne på att deras elever tagit för sig mer och varit mer aktiva då de idrottat tillsammans med barn med liknande förutsättningar. Även

Jesper tyckte att han höll tillbaka lite i den vanliga undervisningen i rädsla att skada de andra med rullstolen. Han ansåg att då han spelade innebandy tillsammans med andra som satt i rullstol kunde han köra fullt ut. Det Maja, Mikael och Jesper nämner, visar i likhet med Stukát och Apelmos studier, att en integrerad undervisning inte alltid är det bästa för barnet. Lärarnas kunskap, storlek på grupp och skolans samt kommunens resurser är det som vi anser vara avgörande för hur lyckad en integrering ska bli. Vi menar att dessa tre faktorer är de man först måste klara av för att integreringen inte ska bli till nackdel för den rörelsehindrade. Klarar kommunen och skolan inte av att uppfylla dessa krav hävdar vi att det är bättre för den rörelsehindrade att gå i en skola som är specialanpassad för funktionshindrade barn. Dock tror vi att integreringstanken som modell är bra för den rörelsehindrade då den enligt oss leder till att eleven känner en större samhörighet med icke rörelsehindrade elever, samt får en likvärdig undervisning.

Om vi då försöker besvara vårt syfte med studien, som var att undersöka integrerade rörelsehindrade barns begränsningar och möjligheter till fysisk aktivitet i skolan, så vill vi återkoppla till Leifs citat i inledningen. Han ansåg sig vara fullt frisk och att han vant sig vid svåra situationer, men att det skulle vara lättare om man grejade till miljön runt omkring. Detta sammanfattar kort vad vi tror leder till begränsningar och vad som leder till möjligheter för den rörelsehindrade. Det är lärarnas kunskap och pedagogiska förmåga, samt deras och övriga elevers förhållningssätt gentemot den rörelsehindrade som har en stark påverkan på möjligheterna och begränsningarna för fysisk aktivitet i skolan. Leifs positiva inställning till sin situation öppnar också den för stora möjligheter, men kan likväl leda till en begränsning om eleven har motsatt inställning. Även de elever och lärare vi intervjuade ansåg precis som Leif att det var lättare om miljön var anpassad. Allt detta menar vi är de ramfaktorer som styr hur stora begränsningarna och möjligheterna för fysisk aktivitet ska bli för Leif och andra rörelsehindrade barn.

4.1 Förslag på fortsatt forskning

Ett perspektiv vi valt att utelämna i denna studie är föräldrarnas upplevelser. Vi finner att detta skulle vara ett intressant perspektiv att belysa. Framförallt då föräldrarna troligtvis är de som känner sina barn bäst och som förutom specialister vet bäst vad som är möjligt och inte möjligt för ett rörelsehindrat barn. En liknande intervjustudie som vår där man även

inkluderar föräldrarnas upplevelser och erfarenheter skulle möjligtvis ge en ännu tydligare bild av problematiken än den som vår studie visat.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

I författarnas ägo

Egna anteckningar

Intervju 2/10 2007 med Gunnar Årlind, verksamhetschef på P.U.F.F.A

Bandupptagning

Intervju 15/10 2007 med Mikael

Intervju 17/10 2007 med Jesper

Intervju 19/10 2007 med Maja

Intervju 19/10 2007 med Filip

Intervju 24/10 2007 med Ibra

Intervju 26/10 2007 med Erik

Tryckta källor

Asmervik Sverre, Ogden Terje & Rygvold Anne-Lise, *Barn med behov av särskilt stöd*, (Lund: Studentlitteratur, 1995).

Handikappförbundets centralkommitté, *Barn och handikapp*, (Malmö: Liber förlag, 1984).

Jerlinder Kajsa, *Rättvis idrottsundervisning för elever med rörelsehinder – dilemma kring omfördelning och erkännande*, (Örebro: Örebro Universitet, 2005).

Lindblad Sverker, Linde Göran & Naeslund Lars, "Ramfaktorteori och praktiskt förnuft", *Pedagogisk forskning i Sverige 1999*, Årg 5 Nr 1.

SISU idrottsböcker, *Passa mig! – inkluderad idrottsundervisning* (Lund: SISU idrottsböcker 2004).

Skolverket, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*, (Stockholm: Fritzes 2006).

Skolverket, *Tre magiska G:n – Skolans insatser för elever med rörelsehinder, en fördjupad studie ur skolverkets rapport nr 202*, (Stockholm; Liber distribution, 2001).

Sköld Camilla & Sternhag Mats, ”Kap 35 traumatiska ryggmärksskador” i *Fysisk fysisk aktivitet i sjukdomsprevention och sjukdomsbehandling*, (Ödeshög: Folkhälsoinstitutet, 2005).

Stukát Karl-Gustaf, ”Elever med rörelsehinder”, i *Boken om integrering – ide, teori och praktik*, Red.Tullie Rabe & Anders Hill Corona, (Malmö: Corona AB, 1996).

Utbildningsdepartementet, *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna, Lpo 94 Lpf 94*.

Elektroniska källor

Apelmo Elisabet, ”Shit-jag kan också lyckas” *Om genus, funktionshinder och idrottande kroppar* <aage.radmann@mah.se> 2007-02-28 <<http://www.idrottsforum.org>> (Acc. 2007-10-02).

Nationalencyklopedin <kundcenter@ne.se> *Funktionshindrad* 2007-10-09, <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=176585>, (Acc. 2007-10-09).

Nationalencyklopedin <kundcenter@ne.se> *Integrering*, 2007-10-11, <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=212264> (Acc. 2007-10-11).

Nationalencyklopedin <kundcenter@ne.se> *Ryggmärgsbråck*, 2002-10-29, <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=296973>(Acc. 2007-10-29).

Nationalencyklopedin <kundcenter@ne.se> *Rörelsehindrad* <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=0304721> (Acc. 2007-10-09).

Barnkonventionen <[unicef@unicef.se](http://www.unicef.se)> *artikel 23 handikappade barn* <<http://www.unicef.se/barnkonventionen>> (Acc.2007-10-04).

Barnkonventionen <[unicef@unicef.se](http://www.unicef.se)> *artikel 29 Utbildning* <<http://www.unicef.se/barnkonventionen>>(Acc.2007-10-04).

Vårdguiden <elisabeth.levander@sll.se> 2007-08-01 <<http://www.vardguiden.se/Article.asp?/ArticleID=3079>> (Acc.2007-10-29).

Bilaga 1 - Intervjuguide med ungdomar

Allmän information:

- Namn
- Ålder
- Klass
- Skola
- Integrering

Funktionshindret:

- Vilket funktionshinder har de?
- Hur länge har de haft funktionshindret?
- Fysiska begränsningar?

Skolmiljön:

- Fysiska skolmiljön, hur ser den ut?
- Begränsar eller ger möjligheter?
- Har det gjorts några anpassningar?

Fysiska aktiviteten på skolan idag/i grundskolan:

- Hur ser det ut med den fysiska aktiviteten? Idrott/friluftsdagar/30 minuter om dagen
- Hur arbetar läraren?
- Hur lägger de upp anpassningen?
- Hur uppfattar du att läraren ser på situationen? Kunskap och engagemang?
- Vilka begränsningar finns?
- Vilka möjligheter finns?
- Hur agerar klasskamrater?

Spontanidrott på skolan:

- Fysisk aktivitet som inte är styrd?
- Raster mm?
- Är det någon skillnad från styrd fysisk aktivitet?
- Hur anpassar man?
- Påverkar omgivningen?

Klasskamrater:

- Hur upplevs klasskamrater se på situationen?
- Hur agerar de?
- På vilket sätt påverkar de den fysiska aktiviteten?

Bilaga 2 – Intervjuguide med lärare

Allmän information:

- Namn
- Ålder
- Vilket ämne
- Hur länge har de jobbat som lärare
- Utbildning

Erfarenhet:

- Hur mycket erfarenhet har de av funktionshindrade barn?
- Erfarenhet av rullstolsburna barn?
- Utbildning i ämnet?
- Kunskap om funktionshindret?

Skolmiljön:

- Hur mycket de tror den fysiska skolmiljön påverkar?
- Har det gjorts några anpassningar?

Fysisk aktivitet:

- Hur arbetar de med den fysiska aktiviteten?
- Idrott/friluftsdagar/vardaglig fysisk aktivitet
- Vilka möjligheter/begränsningar ser de med den funktionshindrade?
- På vilket sätt lägger de upp lektionen och anpassar?
- Hur upplevs situationen? Svår/rolig osv.
- Hur upplever du eleven?

Klasskamrater:

- Hur går det ihop med klassen?
- Hur upplever du att klassen tar situationen?
- Vilken påverkan har klassens syn på den rullstolsburne?

Bilaga 3 - Informationsbrev

Hejsan!

Vi är två studenter som läser vårt fjärde år på GIH (Gymnastik- och idrottshögskolan) i Stockholm. När vi är färdiga med vår utbildning så kommer vi att bli idrottslärare och hälsopedagoger.

Vi ska skriva vår C-uppsats under hösten, syftet med den uppsatsen är att vi ska undersöka rullstolsburna barns möjligheter och begränsningar till fysisk aktivitet i grundskolan. Tanken är att vi ska göra intervjuer med barn som sitter i rullstol och som är med i den "vanliga" skolundervisningen, som är integrerade. Sen har vi även tänkt intervjua lärare på den skolan som eleven går i.

Det skulle vara jätte kul om ditt barn skulle vilja ställa upp på en intervju och hjälpa oss med vårt arbete med uppsatsen. Intervjun tar omkring 45 minuter och vi kommer att ställa frågor kring barnets upplevelse av fysisk aktivitet i skolan. Vi följer de forskningsetiska reglerna som GIH har satt upp, och barnets anonymitet kommer därför att säkerställas.

För att vi ska få genomföra intervjun krävs det att vi har målsmans underskrift, och vi ber er därför att fylla i nedanstående uppgifter och lämna den till oss.

Det är bara att ringa eller maila oss om det är några frågor!

Vänliga hälsningar

Hanna Mulder

Glenn Wiman

073-9386132

073-9353722

ihs1515@stud.ihs.se

ihs1526@stud.ihs.se

Härmed godkänner jag att mitt barn _____ får delta i ovanstående studie.
(Barnets namn)

(Målsmans underskrift)

Bilaga 4 - Käll och litteratursökning

FRÅGESTÄLLNINGAR: Vad har rullstolsburna barn för möjligheter och begränsningar till fysisk aktivitet i grundskolan?

VAD?

Ämnesord	Synonymer
Sve: Rullstolsburna, fysisk aktivitet, skola, funktionshinder, barn, Rullstolsbundna	
Eng: Wheelchair, Wheelchair-bound, exercise, physical activity, school, children	

VARFÖR?

Vi har valt dessa sökord för att vi tycker att dom på ett övergripande sätt täcker in det vi har för avsikt att undersöka. Vi har valt bort ord som exempelvis idrott och hälsa och idrottsundervisning eftersom våran studie fokuserar på möjligheterna och begränsningar till fysisk aktivitet i skolan som helhet och inte endast i samband med skolidrotten.

HUR?

Databas	Söksträng	Antal träffar	Antal relevanta träffar
Pubmed	Wheelchair-bound	113	8
CSA	Wheelchair-bound+children	9	1
Artikelsök	Funktionshindrade och barn	167	1

KOMMENTARER:

Dessutom har vi sökt i olika bibliotekskataloger samt på Google som är ett sökverktyg på Internet. Svårt att hitta material som specifikt berör de ämne vi vill undersöka. CSA är den databas som varit mest användbar då den är inriktad på pedagogik och undervisning.

